

אין עושים אידייאלייזציה משעת הדח

(תשובה לתגובתו של הרב מאיר נהורי)

לפני שאגש להשנותיו, הערותיו והארוטיו של הרב מאיר נהורי ברצוני להקדים ולהבהיר את מדיניותו של 'אוצר הארץ', מפני המבקרים.

מכון 'התורה והארץ' תמק בעבר ותומך גם היום בהיתר המכירה, ובענפים מסוימים אנו בהחלט ממליצים לחקלאים להעדיף את היתר המכירה על פתרונות אחרים, שכן לדעתנו באוטם ענפים האלטרנטיבות ההלכתיות המוצעות הן גורעות יותר.

בסדר העדיפויות של 'אוצר הארץ' פرسم בربים קבועו בצורה ברורה וחד-משמעות שאינו רצים להיכנס לחלוקת שהתעוררה סביר השאלה אם להעדיף היתר המכירה או יבוא, ואנו מציעים לציבור הצרכנים (באותם מינים שבהם לא תהיה אלטרנטיבה אחרת פ██ח כגן גור, בצל, תפוא' וכדו') לבחור באחד משני המסלולים (יבוא או היתר המכירה). מובן שככל מן המסלולים יהיה מסומן, מפני שאינו רצים להטעות אף אחד. כדיוע יש בבחירה כלו שורצים דוקא היתר מכירה ויש ככלו שורצים דוקא יבוא, יהאמת והשלום האבו'.

לאחר דברי הקדמה אלו אגש להערותיו של יידי הרב מאיר נהורי. הרב מאיר, המשמש זה שנים כרב המושב משואות יצחק, בצדך משמש כשפירו של העם שבשדות', ויש בדבריו פן שלא הודגש באמරיהם הקודמים שעסקו בנושא. עם זאת ראוי להזכיר שיש גם פנים נוספות, ואוותן ברכוני להביא בתגובה זו.

א. שיתוף הצרכנים בשמיירת השמייטה

אני ממעט ומזל ח"ז בתרומות של החקלאים ושל החקלאות לחברה ולמדינה - הן מן הבחינה הערכית והן מן הבחינה הכלכלית. אך בידוע, מדינת ישראל היא מדינה מודרנית שהחקלאות בה מפותחת יונתנת לנוף פירוטיה בעין יפה'. מספר החקלאים הוא פחות משני אחוזים מכלל האוכלוסייה. בעובדה זו יש בעיה מעיקה לגבי הרלוונטיות של המצוות התלוית בארץ בכלל ושלמצוות השמייטה בפרט. בחקלאות העתיקה כולם היו חקלאים, ולכן כולם היו מקוררים ומחוברים לחלק זה של התורה; אך בעידן המודרני, שבו כאמור רק חלק קטן מן האזרחים הם חקלאים, כמה מן האנשים יכולים להתרומות ולהתחרב לערכיה של השמייטה דרך חובת השכבהה מן העיסוק בחקלאות? לכן אנו סבורים שהדרך שבה הציור בכללו יכול להתחבר ולהתקשר למצאות השמייטה, היא דוקא דרך הצד הצרכני של השמייטה, וזאת לא במונתק ח"ז מן העם שבשדות אלא בדיק להיפך: אנו מבקשים מן העם שבעיר, הצרכנים, להיות ערבים לעם שבשדות, החקלאים, וככל שייהיו יותר מנויים ל'אוצר הארץ', כך נוכל לקלוט את התוצרת של יותר חקלאים המעבדים את אדרמותיהם מתוך התמודדות מתמדת עם ערכי השמייטה והלכותיה.

ב. 'אוצר הארץ' כביטוי למלהך ציבורי כלל'

רב מאיר נהורי טוען בכך:

זו תמיינות לחשב שניין להתעלם משאלותיהם ולהציג להם תמונה מורכבת שהיא בעייתית

בסטירותיה.

אך מה נעשה, ואכן המציאות היא מורכבת ואני יכולה להציגו רק בzbאים של שחור ולבן? מאמיתי מבקש רב מהתנוועה הדתית-ציוונית הדוגלת בעקרונות ובבים: תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל תשובה חד-גוניות וחד-ممדיות? זאת ועוד, גם הרב ויטמן, גם אנוכי ואף הרב נהוראי מציעים פתרונות מורכבים ביחס להיתר המכירה: הרב ויטמן רוצה לצמצם את היתר המכירה במפעים, 'אוצר הארץ' מציע פתרונות אלטרנטיביים להיתר המכירה במישור הרכני, ואף הרב מאיר נהוראי מבקש מן החקלאים שייצמצו את השימוש בהיתר המכירה במישור החקלאי. ומיד עולה השאלה: אם מבקשים אנו יחס חד-ممדי להיתר המכירה, מדוע צריך החקלאי להתאמץ ולעבד חלק מאדמותיו בדרך של 'אוצר בית דין'? או שהיתר המכירה תקף או שהוא אינו תקף! וה答复ה: אף שהיתר המכירה תקף, יש להשתמש בו בשעת הצורך בענפים החקלאיים מסוימים וכדו', כדי לקיים חקלאות יהודית במדינת ישראל, אך כאשר בלא להשתמש בו - עדיף. יתר על כן הרב קוק צ"ל כותב:

ועל זה לבי זווי עלי שאנו מוכחים ללמד את העם להפיקו מוצאות שביעית, במקום שאנו חייבים תמיד להקים עדות בעקב וללמד את ישראל להתחייב גם במצב שאפשר להיפטר מהן... הרב צ"ל מסביר שגם מן הבדיקה ההלכתית הפורמלית היתר המכירה תקף, יש משחו מעיק בכך שהיתר מפקיע את השביעית מעיקרה. הרי אנו רוצים להתחבר ולהתקשר לTORAH, למצותיה ולערכיה, ولكن היחס להיתר המכירה הוא אמbijולנטי ולא חד-ممדי.

סדר העדיפויות של 'אוצר הארץ' אינו בניו על שיקול פרטני הנוגע לשック זה או לחקלאי אחר (שמנקודת ראותם מדבר הרב נהוראי, ובצדק), אלא על ראייה כוללת של השמיטה ברמה הציורית הכללית. מחד חשוב לחזק את תוקפו של היתר המכירה, ומאחד צריך לדאוג לכך שהשימוש בהיתר לא יהיה מובן מלאיו. מדיניות 'אוצר הארץ' הולכת על הקו הדק הזה, שהוא באמת קו עדין מאוד. סדר העדיפויות אינו בניו על שיקול אחד אלא על שקלול של מספר שיקוליםיהם והם: רמת הנסיבות, קדושת שביעית, עידוד לשמרות שמיטה וחיזוק החקלאות היהודיות בכלללה. וכן אין להכביר קושיות על "סתירות פנימיות" או על "חוסר עקבות" בסדרי העדיפויות של 'אוצר הארץ', אלא לראות את המהלך בכללו ברמת המאקרו, ולראות כיצד הוא מקדם את תודעת השמיטה ושמירתה ברמה הציורית הכללית.

מן הסיבה הזאת, אל להם לחייב החקלאים לראות את עצם נפגעים או נעלמים מן המדיניות של 'אוצר הארץ'. מדיניות זו לא בא להשלול את השיקולים והailozim שלהם ברמה הפרטנית, אלא לעצב מציאות חדשה ברמה הכללית.

ג. דורך התמיכה בהיתר המכירה

ובאשר לטענותו של הרב מאיר:

כיצד נוכל לומר לחקלאי ישראלי: פוקו ועבדו באדמה מכורה, אולם כהן אני ואני רשיין לאכול מתבאותכם?

ראשית יש לדיביך: מעולם לא אמרנו: 'אין אני רשאי לאכול מתבאותכם', אלא 'אין אני חייב לאכול מתבאותכם'. ודאי שאין בתורת היתר המכירה כל איסור, וכי שפורסם במקומות רבים בספר 'קטיף שביעתי'.¹

¹. עי' לדוגמה עמי 314-315 ובמאמרו של הרב יהודה עמיחי, שם, עמ' 369-370.

מעבר לכך, אני כופר בהאשמה שלפייה התמייקה בהיתר המכירה נמצצת בהכרח באכילת התוצרת שגדלה על פיו. כאמור, אני יוצא מנקודת מוצא שלא יגרם שום נזק לחקלאים ולחקלאות אם אני ושותמי לא נצורך את התוצרת של היתר המכירה לאחר הפסח במניין הירקות שהזכירתי לעיל. הדרושה לצורך זוקא תוצרת של היתר המכירה נועדה רק כדי לפרנס את התמייקה בהיתר המכירה ולתת לו תוקף, אך אסור לנו להתבלבל. היתר המכירה נוסד ונוגר לשעת הדחק בלבד, והשאלה היא: האם אני חייב לאכול ירקות של היתר המכירה רק כדי להודיע על תמיכתני בו? בענייני יש בזרישה האולטימטיבית לאוכל את התוצרת שגדלה על פי היתר המכירה משוט אידיאלייזציה של פיתרון שנועד לשעת הדחק בלבד.³ חקלאי הנזקק להיתר המכירה בשל בעיה קיומית ברמה הפרטית, בהחלט רשי לסמוך עליו במידת ההכרה, לאחר התיעיצות עם רובתו; אולם במצב שבו משקלה של החקלאות בכלכלה הלאומית הוא כ-3.5%-2.5% מן התל"ג, בהחלט יש מקום לחסיבה מחודשת על מקומו ברמה הלאומית, וכך מכוון יօוצר הארץ.

זאת ועוד, מי לנו גודל מרנן הרב קוק זצ"ל שאין לגביו עורין שתמך בהיתר המכירה, ואעפ"כ מנע מהוצאה עצמה את פירות היתר המכירה לחו"ל, וכדבריו:

...ושל ישראל אף"י שאני מカリ אחרים מפני הדחק וחמי נפש ממש, לסמוך על ההפקעה,

מ"מ כשאני לעצמי אין לי עסק בפירות שביעית ח'יו, ואיך אטעסק להוציאם לחו"ל?...
וכפי הנראה, גם הרב קוק זצ"ל עצמו לא אכל מירקות של היתר המכירה, כפי שהעיד הגרא"ח ברלין בשמו.⁴

ד. יבוא או היתר המכירה

יודגש שההתלבטות אם להעדיין יrokes יבוא או היתר מכירה מתמקדת במיניםבודדים (בעיקר גוז, תפוח ובטל), ורק לאחר פסח, כאשר אין אפשרות אלטרנטיביות. זאת ועוד, כפי שכתבתי במאמרים קודמים, ובהסתמך על מקורות מסוימים, לא יגרם שום נזק לחקלאות היהודית או לחקלאים, אם חלק מצרכני יօוצר הארץ" שאים בחורם במסלול של היתר המכירה יצרכו תוצרת מיוובאת מהוויל. ההפק הוא הנכון, העובדה ש"יօוצר הארץ" מסוגל לחבר את הקצוות -

.2. לשם המראה אביה מנהג תמורה שבענייני הוא מנהג שנות. כידוע האדמירל הזקן שדרג את נוסח מכירת החמצן, ודרש שהיה גם ערב קובלן (עי' ש"ע הרב, סי' תמח סעיף יב ועד שם, הוצ' קה"ת 1399 ואילך). מנהג העולם הוא שמתאמצים לסיים את החמצן שבבית, כדי שלא להזדקק למORITY החמצן גמור. אך בחסידות חב"ד יש נהגים להשאיר חמץ ומוכרם אותו לפי הנוסח המשודרג של הרב בעל התניא רך כדי לפרש ולהודיע ברבים שהנוסח של הרב בעל התניא תקף וכן כל איסור באכילתו לאחר המכירה. האמת, שהן מכירת חמץ והן היתר המכירה נעדו לשעת הדחק, ובאמת אם אפשר בלעדיהם - עדין.

.3. אמנם הדחוק הולכתי והערכי בהסתמכות על היתר המכירה הוא בעיקר לחקלאי (המבצע פעולה של 'הערמה'), מפיקיע את מצוות השמיטה ונכנס לשאלת איסור 'לא תחנן' (ופחות לצרכן שלכל היתר נכנס לשאלה של ספק בתורי דרבנן, באיסור ספיקין בקרען של גוי, כאשר על פי רוב אין זרעה ע"י ישראל). אולם 'יօוצר הארץ' לא רק לפטור את הביעה הפרטית של הצרכן המבקש יrokes כשרים למהדרין, אלא להוביל מחדך ברמה הציבורית הכלכלית, שיביא לשימרת שמייטה ברמה גבוהה בהרבה מן המקובל בשמיות התקומות.

.4. ראה: הרב חיים ברליין, "מכתבו הרב האון מוי"ה חיים ברליין להగאנ"ד דיפו הי"ו", החבצלת 50 (כ"ד בתמוז תרע"ע), עמי שכת; הרב נריה גוטל, "קדושות שביעית בפירות נקרים ובפירות היתר המכירה", סיini קד (ניסן-אייר תשמ"ט), עמי צז, הע' 11. וכך נגף גם הגרא"ם חרלי"פ זצ"ל.

הן חברי הקיבוץ הדתי והן ציבור שאינו צריך תוכרת של היתר המכירה - מחזקת את החקלאות היהודית. כי ציבור זה (המשך), אם לא יקנה מיאוצר הארץ הרי ישליך את יהבו לעבר תוכרת נוכרית המספקת ע"י ועדיות הכספיות החדריות⁵.

סוף דבר

לדבר אחד אני מסכימים: עלינו לעשות מאמצים מרובים במישור הציבורי כדי שתזקפו של היתר המכירה לא ייחלש בעיני הציבור, ושלא ייווצרו תופעות הקימוט בחוגים חרדים, שאנו האחד אוכל אצל חברו ממשום שהכספיות אינה מתאימה לו⁶. יש להציג ולשנן שתוצרת מהיתר המכירה היא כסירה והתוכרת של 'אוצר הארץ' כשרה; ונקיים את הנאמר במשנה יבמות (פ"א מ"ד): "לא מנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי". וכל וחומר בן בנו של ק"ו לגבי הנושא שאנו דנים בו - יואהמת והשלום אהבו.

ולסיום, בקשה בפי: מכון 'התורה והארץ' לkeh על עצמו משימה כבده - הן מבחינה הסברתית והן מבחינה לוגיסטיבית וככלכלית, מתוך רצון לקדם את אידיאל השמייה,קידום החקלאות היהודית וחייב וערבות הדדית בין המגזר החקלאי לבין המגזר החקלאי. מי שאינו תומך במהלך כלו, אין לי עליו תלונה כלל. אך אני מצפה מרובני הכספיות הדתית התומכים במהלך בכללו, שיתמכו בצורה אקטיבית באוצר הארץ, אף שייתכנו הסתייגויות וביקורות על צורת ההסברה או על סדר האלטרנטיבות של מקורות האספקה.

.5 ואכן, אם יתברר שיש נזק ממשי לחקלאים היהודים, לענ"ד יהיה נכון לעודד את הציבור לצרוך את התוצרת של היתר המכירה. אלא שכרגע נראה שהשאלה הזאת היא תיאורטיבית בלבד, מפני שהמציאות אינה זאת. ובכל מקרה, הדבר יובא להכרעתם של גודלי הרבעים.

.6 אם הרבעונות הראשית תdag לכך שכמעט כל האדמות החקלאיות תהינה כלולות בהיתר המכירה, כפי שהיא בכל השמיות האחרונות, שבחן נמכרו למלعلا- 95% מהאדמות החקלאיות - ההנחה הרואה גם לאלה שיקפידו בвитNESS על אספקה מיאוצר הארץ, תהיה לא יכול אצל חברות וקרובייהם הסומכים על היתר המכירה, ובבלבד שלא ייווצר מצב של פירוד וחילוק הציבור ע"י 'מודרך' שמייה לצרכנים', בהוצאת מכון התורה והארץ תשנ"ד, תשס"א - מכאן, הגישה הרצiosa לנושא הכספיות בשמייה, העי 20). אולם אם היקף המכירה יהיה נמוך ולא יהיה פיקוח בכל השוקים, אז הירקות בשוקים יהיו אסורים מן הדין גם למי שסומך על היתר המכירה, ובמצב זה, באמת אי אפשר יהיה לא יכול אצל מי שokane ירקות בשוק ללא השגחה.